

одночасно буде сприяти розвитку малого бізнесу в сільській місцевості та відіграватиме посередницьку роль між місцевим бізнесом і мережею організацій підтримки бізнесу з інших регіонів.

Висновки. Оцінивши наявну ситуацію, можна сказати, що на даний момент у нашій державі не приділяється достатньої уваги питанню підтримки конкурентоспроможного підприємництва на інноваційній основі. Перспективами подальших досліджень цього напрямку є впровадження нових технологій у процес сільськогосподарського виробництва й освоєння нової продукції, що надасть можливість зайняти конкурентоспроможне місце аграрними підприємствами на світовому ринку та міцно закріпити свої позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Малік, М. Й. Інноваційна діяльність як складова стратегії підвищення конкурентоспроможності агропромислового виробництва [Текст] / М. Й. Малік // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 155-164.
2. Посібник по формуванню ринкового середовища підприємств АПК [Текст] / за ред. П.Т. Саблука – К. : ІАЕ УААН, 1997. – 600 с.
3. Музика П.М. Розвиток інноваційного підприємництва в аграрній сфері [Монографія] / [За ред.] П.М. Музики. – Львів, 2000, - 156 с

УДК: 330.341.1:631.14

ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В СИСТЕМІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Гузь А.І. – аспірант, ПВНЗ «Європейський Університет»

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в Україні та рішення задач, що поставлені СОТ, які характеризуються зміною форм власності та господарювання, трансформацією економічних пріоритетів, масштабів виробництва, зміною суті економічних відносин, висунули в число найбільш актуальних економіко-господарських проблем проблему максимально повного використання потенціальних можливостей підприємств, крім того, становлення багатокладної економіки в агропромисловому комплексі активізувало невідомі до цього суперечності, у результаті чого змінилася роль окремих факторів у процесі виробництва, з'явилися нові тенденції їх розвитку. Усе це потребує перегляду існуючих позицій по формуванню виробничого потенціалу в сільському господарстві і визначенню його місця в ієрархії сучасних ринкових відносин.

Стан вивчення проблеми. Дослідженню потенціалу підприємства як складної системи, властивій підприємствам ринкового механізму господарювання, у вітчизняній економічній літературі присвячено досить обмежена кількість робіт. Серед них можна відмітити роботи Л.І. Абалкіна, О.І. Анчішкіна, В.М. Архіпова, В.М. Гончарова, Є.П. Горбунова, М.І. Іванова, В.І. Кушліна, І.І.

Лукинова, Ф.М. Русинова, Є.Б. Фігурнова [1-3], в яких освітлюється понятійний апарат, структура потенціалу підприємства, оцінка його розміру, шляхи використання категорії «виробничий потенціал» і деякі інші питання.

У більшості робіт потенціал розглядається в суто гносеологічному плані і в масштабах народного господарювання чи галузі. Тому автори, частіше за все, обмежуються викладенням поняття потенціалу, значення поліпшення його використання для підвищення ефективності економіки та аналізом основних напрямлень інтенсифікації, актуальних на даний момент. Але і в більш крупних дослідженнях потенціал, у тому числі і підприємств, висвітлюється достатньо фрагментарно. У них не проявляється чіткого розуміння потенціалу підприємства не лише як економічної категорії, а як об'єктивно присутньої і реально діючої складної системи виробничих ресурсів з усіма її особливостями і характеристиками, які властиві ринковим умовам господарювання.

Унаслідок чого у вітчизняній економічній науці до цього часу переважає підхід до вивчення підприємств як до механічного з'єднання, ізольованих і об'єктивно не зв'язаних між собою виробничих ресурсів і факторів.

Завдання і методика досліджень. Дати теоретичне обґрунтування формування виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств, провести розмежування понять ресурсного, виробничого та економічного потенціалів та виявити їх взаємозв'язок в ієрархії сучасних ринкових відносин.

Результати досліджень. Багато думок існує щодо змісту виробничого потенціалу. Якщо одні фахівці включають у це поняття виробничі фонди і кваліфіковані кадри працівників, то інші розглядають його в ширшому плані і відносять до складу потенціалу виробничий апарат і рівень технології, природні, матеріально-сировинні і трудові ресурси, науково-технічний потенціал, систему комунікацій, інформаційну мережу і ін. Таким чином, відмінності в підходах до визначення поняття і вмісту потенціалу підтверджують, що чітке визначення терміну "виробничий потенціал" ще не сформувалося.

З урахуванням цього можна охарактеризувати виробничий потенціал економічної системи як сукупність різних ресурсів, що надаються в її розпорядження для цілеспрямованої творчої діяльності. Кількісні і якісні параметри цих ресурсів, їх взаємозв'язок і рівень використання характеризують продуктивну здатність окремих господарюючих суб'єктів [1].

Перш за все, необхідно розмежувати поняття ресурсного, виробничого й економічного потенціалів. Відмінності між ними пов'язані, у першу чергу, з процесами економічного відтворення, де стадія забезпечення підприємств необхідними матеріально-грошовими ресурсами співвідноситься з поняттям ресурсного потенціалу, процес з'єднання елементів у технологічному циклі – з виробничим потенціалом, перехід готової продукції на стадію обігу разом з попередніми стадіями – з економічним потенціалом.

Система орієнтирів кожного рівня використання потенціалу визначає: у ресурсного – забезпечення виробництва необхідними ресурсами, у виробничого – ріст економічної ефективності, в економічного – задоволення потреб в якомусь виді продукції чи послуг. Таким чином, матеріальною основою виробничого потенціалу є ресурсний потенціал, за елементи якого вважаються всі ресурси, пов'язані з функціонуванням і розвитком підприємства. До них слід

відносити: земельні ресурси, основні засоби виробництва, матеріальні оборотні засоби, нематеріальні активи, технології і енергетичні ресурси.

Через специфіку сільського господарства, земля – це своєрідний засіб праці, без якого неможливий процес виробництва. Будучи загальним засобом праці, земля одночасно є і предметом праці, оскільки в будь-якій сфері продуктивної діяльності людина тією чи іншою мірою впливає на неї. Сукупність цих двох якостей робить землю абсолютно унікальним, специфічним засобом виробництва, що функціонує у всіх галузях народного господарства. Найбільш велике її значення для сільського господарства, де максимально виявляються її особливості. Під елементом «земельні ресурси» ми маємо на увазі сільськогосподарські угіддя, тобто землі, які використовуються для виробництва продукції сільського господарства. Але слід враховувати, що виробничий потенціал залежить не лише від розміру і структури сільськогосподарських угідь, але і від економічної родючості земель. Тому земля має бути представлена у виробничому потенціалі якісними характеристиками, під якими розуміється сукупність властивостей ґрунту (вміст гумусу в орному шарі, механічний склад ґрунту, її мінеральний склад, реакція ґрунту (кислотна, лужна), ступінь засоленості та інших), що забезпечують певний урожай сільськогосподарських культур.

Наступним основним елементом ресурсного потенціалу будь-якого підприємства є трудові ресурси, які приводять до руху все матеріальне виробництво в цілому. Тому всі проблеми, що виникають, перш за все, у зв'язку з їх формуванням, вкрай негативно позначаються на ефективності сільськогосподарського виробництва. Слід розрізняти поняття «трудова ресурси» і «трудова потенціал». До 80-х років ці поняття ототожнювалися. Проте, пізніше думки вчених розділилися. Трудова потенціал – найважливіша інтегральна характеристика персоналу, що є його максимальними можливостями по досягненню цілей підприємства і поставлених перед ним завдань. Виходячи з цього, доцільно визначити трудову потенціал як найвищу віддачу трудових ресурсів, яка залежить від їх кількісних і якісних параметрів. Таким чином, по відношенню до трудового потенціалу трудові ресурси виступають його конкретними носіями.

В епоху розвинутого науково-технічного прогресу розмір і значущість трудового потенціалу визначається не лише і не стільки кількісними параметрами, скільки її якістю. Якість робочої сили є складною, багатоплановою категорією. Вона визначається рівнем кваліфікації, професійної підготовки, освітою, виробничим досвідом, віком, а також багато в чому залежить від соціально-економічних умов, в яких перебуває основна частина працездатного населення.

Третім елементом у структурі виробничого потенціалу підприємства є основні фонди. До складу виробничого потенціалу доцільно віднести тільки основні виробничі фонди сільськогосподарського призначення, оскільки саме вони грають головну роль у процесі виробництва продукції. По ролі в процесі виробництва основні виробничі фонди поділяються на такі види: засоби праці, що визначають виробничу потужність і технічну оснащеність виробництва (робочі і силові машини і устаткування); засоби праці, необхідні для реалізації виробничих процесів (будівлі і споруди); засоби праці, що виконують роль допоміжних машин і пристроїв. Для сільськогосподарського виробництва всіма трьома групами фондів є накопичені ресурси упредметненої праці. Проте

розмір виробничого потенціалу активно формує саме перша група фондів, що відображає виробничі потужності сільськогосподарського виробництва, під якими мається на увазі максимально можливий випуск продукції певної номенклатури і якості при найкращому використанні ресурсів.

Найважливішою продуктивною силою сільськогосподарського виробництва є енергетика. Тому виробничий потенціал сільськогосподарського підприємства характеризується, перш за все, енергетичними ресурсами, і вони є його четвертою складовою. Енергетичні ресурси сьогодні слід вважати за найбільш активну частку матеріально-технічних ресурсів сільського господарства. Підвищення рівня енергозабезпеченості господарств і раціональне використання наявних енергетичних ресурсів надає позитивний вплив на ефективність використання всього виробничого потенціалу підприємства.

Тому ми вважаємо, що основними складовими виробничого потенціалу в умовах ринкових стосунків слід вважати: ресурсний потенціал, підприємницький потенціал, управлінський потенціал, організаційний потенціал, інноваційний і інформаційний потенціали.

В умовах економічних реформ в АПК, націлених на формування багатокладної економіки, підприємницький потенціал господарюючих суб'єктів стає основною рушійною силою ринкової економіки. Перед українським підприємством неминуче стає завдання перебудови своєї діяльності, спрямованість її на якісно новий шлях суспільного відтворення, випуску продукції, що відповідає вимогам ринку.

При тому, в умовах дефіциту фінансових ресурсів, управлінський потенціал стає одним з основних і найбільш ефективних чинників стабілізації і розвитку АПК. Ефективність виробничої діяльності підприємств на сучасному етапі значною мірою залежить від особи керівника – його знань, досвіду, компетентності, авторитету і внутрішнього темпераменту.

Як показує досвід, вкладення грошей у підготовку кадрів є таким, що найбільш високо окупується серед інших витрат, що направляються на розвиток економіки. Тому в даний час пріоритетною стає розробка цільових програм підготовки і перепідготовки фахівців і керівників підприємств, які повинні стати локомотивами розвитку сільської економіки.

Організаційний потенціал підприємства включає рівень організації праці і виробництва і має на увазі створення оптимальної організаційної структури управління, адаптованої до ринкових умов і об'єднуючої весь управлінський ланцюжок від закупівлі сировини до збуту продукції, а також вибір найбільш ефективної форми власності.

Виробництво конкурентоспроможної продукції можливе тільки при використанні досягнень науково-технічного прогресу, в основі якого лежать інноваційні процеси, що дозволяють вести безперервне оновлення сільськогосподарського виробництва. У зв'язку з цим інноваційний потенціал сучасного підприємства є невід'ємним елементом виробничого потенціалу. Необхідність активізації інноваційного процесу у всіх сферах народного господарства підтверджується численними законами, ухвалами, концепціями, угодами.

Стосовно АПК, Є. Оглоблін та І. Санду визначають інноваційний процес як постійний і безперервний потік перетворення конкретних технічних або технологічних ідей на основі наукових розробок в нові технології, доведення

їх до використання безпосередньо у виробництві в цілях мінімізації витрат і отримання якісно нової продукції [3]. Автори виділяють ряд особливостей інноваційного процесу стосовно агропромислового виробництва: відокремленість сільгосптоваровиробників від організацій, що проводять науково-технічну продукцію; відсутність чіткого, науково обґрунтованого організаційно-економічного механізму освоєння інновацій, що обумовлює істотне відставання галузі по освоєнню інновацій у виробництві. Успішність поширення інновацій значною мірою залежатиме від інформаційної забезпеченості галузі, внаслідок чого одним з елементів виробничого потенціалу в умовах ринкової економіки повинен розглядатися інформаційний потенціал сільськогосподарських підприємств.

На сучасному етапі інформаційне забезпечення підприємств АПК повинно полягати у впровадженні новітніх засобів мікроелектронної і обчислювальної техніки у всіх сферах виробничої, організаційно-економічної і соціальної діяльності в цілях отримання високих результатів при ефективному використанні земельних, трудових, інтелектуальних і матеріально-технічних ресурсів. Нові інформаційні технології дозволяють підвищити продуктивність праці, перш за все, керівників і фахівців, у багато разів скоротити документообіг і витрати на обробку документів, оптимізувати використання ресурсів. Верхній ступінь у даній ієрархії потенціалів займає економічний потенціал підприємства, який об'єднує виробничий, фінансовий, маркетинговий потенціал, конкурентоспроможність продукції і бізнес-планування.

Висновки та пропозиції. З точки зору організації виробництва, потенціал розглядається як складна система взаємозв'язаних характеристик окремих його елементів. Останні можуть тією чи іншою мірою заміщати один одного. Наприклад, зі збільшенням основних фондів і рівня їх автоматизації знижується частка такого елемента виробничого потенціалу, як робоча сила. У той же час додаткове залучення працівників скорочує в структурі потенціалу об'єми енергетичного елемента й основних фондів. Найбільший ефект досягається в разі впровадження прогресивних технологічних процесів і нової техніки, що веде до зменшення потреби в інших елементах потенціалу.

Таким чином, виробничим потенціалом у системі ринкових відносин повинно бути не механічне з'єднання, а динамічне поєднання взаємообумовлених елементів. Ступінь їх альтернативності змінюється залежно від рівня розвитку виробничого потенціалу, конкретної економічної ситуації, особливостей функціонування господарської системи в цілому. Не постійна в часі роль, яку грає кожен з елементів виробничого потенціалу. У період командної економіки і переважання екстенсивних чинників виробництва великого значення надавалося постійному нарощуванню об'ємів трудових ресурсів, матеріалів і сировини, виробничого устаткування. У ринкових умовах істотно зросла роль упровадження і використання у виробництві нової прогресивної техніки, що підвищує конкурентоспроможність продукції, що випускається, і поліпшує її споживчі характеристики.

Крім того, особливістю окремих елементів виробничого потенціалу є те, що вони доповнюють один одного, і тому їх вплив інтегральний. Наприклад, упровадження нового прогресивного устаткування і технічних засобів підвищує виробничий потенціал підприємств тільки в разі відповідної зміни техно-

логії, організації виробництва, праці і управління. При цьому, поліпшення одного елемента не може істотно збільшити виробничий потенціал. Таким чином, максимальне збільшення виробничого потенціалу і його якісне вдосконалення можливі при одночасній модернізації всіх його елементів. Тому на сьогоднішній день важливими характеристиками виробничого потенціалу є прогресивність його функціональної структури і ступінь підготовленості до виробництва нової продукції. При цьому провідна роль у використанні потенціалу належить виробничому середовищу і рівню його відповідності можливостям і резервам потенціалу. У кожен певний період виробничий потенціал повинен відповідати вимогам, що пред'являються до нього, які визначаються рівнем і темпами розвитку науково-технічного прогресу, об'ємом ринків ресурсів і внутрішньою специфікою потенціалу як складної і динамічної системи.

Таким чином, виробничий потенціал постійно розвивається і змінюється, як і вимоги до нього. Якщо раніше основною вимогою була відповідність потенціалу темпам зростання сфери матеріального виробництва, то надалі сформувалася нова – забезпечення високої ефективності функціонування потенціалу, а також – необхідність його гнучкості, рухливості внутрішньої структури. Слід підкреслити, що створення ринку підсилює саме цю характеристику виробничого потенціалу, його здатність швидко змінюватися під впливом постійних змінних ринкових чинників попиту і пропозиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Формирование стратегии реализации потенциала предприятия: [Монография] / В.Н.Гончаров, Н.В.Касьянова, Д.В.Солоха., О.А.Фесина [и др.]. – Донецк: СПД Куприянов В.С., 2008. – 304 с.
2. Сурков И.М. Содержание методики интегральной оценки производственного потенциала и его использование / И.М.Сурков. // Оценка и эффективность использования производственного потенциала сельскохозяйственных предприятий ЦЧР: Сборник научных трудов Воронеж. с.-х. ин.-та. – Воронеж, 1990. – 132 с.
3. Оглоблин Е. Организационные основы инновационной деятельности в агропромышленном комплексе / Е.Оглоблин, И.Санду // АПК: экономика, управление. – 2003. – №1. – с. 26 – 31.

УДК 339.137:338.1

ВПЛИВ ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

*Ковальов В.В. – к.е.н., доцент,
Байша К.М. – к.п.н., доцент,
Херсонський державний університет*

Постановка проблеми. Вирішення проблеми забезпечення макроекономічної рівноваги залежить від економічного зростання, що є підсумком функціонування економіки та яке можливо визначити, виходячи з темпів приросту